

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Іванченко Лесі Антонівни «Науково-організаційна та освітня діяльність П.М. Дубровського (1857 – 1916) в контексті розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.07 – історія науки й техніки

Актуальність теми дисертаційного дослідження, її зв'язок з науковими програмами. Історичний досвід підтверджує, що становлення і розвиток аграрної науки та сільськогосподарської дослідної справи включає широкий спектр питань, що торкається рослинництва, землеробства, тваринництва, садівництва, лісорозведення, кормовиробництва, ентомології тощо, накопичених попередніми поколіннями. Особливо ці питання актуальні на сучасному етапі реформування національного аграрного сектора та стабільності народногосподарського комплексу України, забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Науково-організаційний супровід розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи не можливий без вивчення наукового доробку вчених-аграріїв. Саме тому впродовж останніх років в українській історії науки простежується тенденція до дослідження біографістики та наукової спадщини вітчизняних науковців, імена яких несправедливо забуті та не відомі широкому загалу. Водночас крізь призму діяльності цих учених дослідники мають змогу детальніше зосередитися на вивченні історії наукових установ, освітніх закладів, громадських об'єднань. Також є можливість вивчити фактори формування тих чи інших напрямів розвитку різних галузей сільськогосподарської дослідної справи для розроблення подальшої стратегії розвитку аграрної науки України шляхом безперервного пошуку і синтезу нового знання, впровадження більш ефективних методів досліджень та інноваційних технологій.

У науковій когорті видатних учених вітчизняної сільськогосподарської науки тривалий час залишалася невивченою творча постать Павла Михайловича Дубровського. До сьогодні немає ґрунтового комплексного дослідження його професійної, науково-організаційної та освітньої діяльності. У зв'язку з цим дисертаційне дослідження Л.А. Іванченко поповнить скарбницю історичного досвіду, дасть змогу визначити пріоритетні напрями подальшого розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи. Вивчаючи наукову спадщину П.М. Дубровського ми, водночас, розширюємо горизонт пізнання закономірностей розвитку вітчизняної аграрної науки, поглиблюємо її окремі аспекти, персоніфікуємо науковий простір видатними постатями другої половини ХІХ –початку ХХ століття.

Обравши для дослідження актуальну тему, дисертантка приділила велику увагу цілісному науково-історичному аналізу науково-організаційної та освітньої діяльності П.М. Дубровського, відтворенню його внеску в розвиток вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Під цим кутом зору дисертаційне дослідження Л.А. Іванченко має важливе як теоретичне, так і прикладне значення і відповідає профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.373.01.

Дисертаційне дослідження Л.А. Іванченко виконано відповідно до загального напрямку наукових досліджень Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України і є складовою наукової теми: «Розробити науково-організаційні та концептуальні основи становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні: теоретико-методологічні, історико-наукознавчі, біографічні та джерелознавчі аспекти дослідження» (номер державної реєстрації 0114U001207); «Науково-організаційні та регулятивні засади інноваційної діяльності в системі аграрної науки: теоретико-методологічні, історико-наукознавчі, архівні, біобібліографічні аспекти дослідження» (номер державної реєстрації 0116U002102).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та їх достовірність. Дисертаційна робота «Науково-організаційна та освітня діяльність П.М. Дубровського (1857 – 1916) в контексті розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи», виконана Л.А. Іванченко, є самостійним, ґрунтовним науковим дослідженням, у якому розкривається цілісна картина становлення П.М. Дубровського як фахівця-агронома в контексті розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи у другій половині ХІХ – початку ХХ століття. Дисертанткою з'ясовано невідомі та маловідомі сторінки життєвого і творчого шляху вченого; розкрито умови формування наукового світогляду вченого; проаналізовано науковий доробок ученого в розвитку рослинництва, землеробства, тваринництва, механізації сільського господарства, кормовиробництва, основ годівлі, садівництва тощо, його організаційну, освітню та громадську діяльність. У свою чергу робота, базуючись на змістовній, фактологічній основі, дає змогу доповнити прогалини, висвітлити маловідомі сторінки в історії розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи, сприяє об'єктивному переосмисленню та узагальненню досвіду в галузі аграрної науки.

Для успішного розв'язання дослідницьких завдань у роботі використовувалися різні методи історичного дослідження, що відповідають принципам історизму, об'єктивності пізнання, цілісності і всебічності, системності й комплексності, сучасному методологічному плюралізму в історичній науці.

Історіографія досліджуваної проблеми характеризується самостійністю та зваженістю в оцінках праць попередників. Під час аналізу історіографічних праць авторка використала хронологічний підхід, виділивши при цьому три періоди (перший – 1877 - 1917 рр.; другий – радянський (1917 – 1991 рр.), третій – сучасна українська історіографія, 1991-2016 рр.). Такий підхід дозволив простежити пріоритетні напрями розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи та її прикладне значення, відтворити

процес багатофакторних впливів на професійні якості фахівця-агронома, теоретика і практика, організатора сільськогосподарських шкіл, популяризатора наукового ведення сільського господарства, першого урядового Полтавського губернського агронома П. М. Дубровського. Авторка дисертаційної роботи спирається на низку наукових праць попередніх дослідників, у яких висвітлюється науково-організаційна та освітня діяльність професора П.М. Дубровського. Вивчення та аналіз стану наукової проблеми дав можливість авторці прийти до висновку, що зазначена проблема не була предметом системного й ґрунтовного дослідження.

Обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертаційній праці основних узагальнень, положень не викликає сумнівів і заперечень. Вони переконливо підтверджуються застосуванням різноманітних методів дослідження, численними фактами, статистичними даними, їх зіставленням та ретельним аналізом, низкою посилань на джерела нормативного характеру, довідково-інформативні матеріали, періодичні видання тощо.

Джерельна база, на якій дослідниця спробувала розкрити поставлені завдання, складається із таких груп: документи із архівних фондів; опубліковані джерела, до яких увійшли різноаспектна наукова спадщина вченого (наукові та науково-публіцистичні праці П. М. Дубровського, рецензії, переклади тощо), періодичні, енциклопедичні, статистично-довідникові видання, сучасні інформаційні засоби (інтернет-сайти, наукові журнали). Названі джерела дозволили відтворити історичний процес накопичення знань в царині вітчизняної сільськогосподарської науки та показати внесок П.М. Дубровського в розвиток вітчизняної сільськогосподарської справи наприкінці ХІХ – початку ХХ століття.

Наукові положення, теоретичні та практичні висновки, викладені в дисертації, є достовірними та належним чином обґрунтованими.

Дисертантка розробила оптимальну структуру дисертації, підбрала систему методів наукового пошуку, що дозволило їй отримати виважені науково-обґрунтовані висновки, які мають важливе науково-теоретичне і практичне значення для повноцінного відтворення внеску П.М. Дубровського в розвиток вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Наукова новизна одержаних результатів та повнота їх викладу в опублікованих працях.

Наукова новизна кандидатської дисертації Л.А. Іванченко полягає в тому, що в ній вперше систематизовано і проаналізовано літературу та архівні документи про вченого-аграрія П.М. Дубровського, показано його внесок у розвиток різних напрямів вітчизняної аграрної науки – землеробства, рослинництва, ентомології, садівництва, лісорозведення, тваринництва, польового і лугового кормовиробництва, економіки ведення сільського господарства, метеорології тощо. Авторкою вперше конкретизовано науковий доробок П.М. Дубровського з проблем визначення ефективної глибини оранки, сівозмін, пропагування застосування землеробських машин і знарядь, популяризації і поширення нових зернових і кормових культур, сортів дерев, порід тварин та ін. Обґрунтовано пріоритетність і соціальну значимість його

прикладних досліджень як основи організації вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

У дисертаційній роботі розглядаються публікації, які практично не підлягали історіографічному аналізу, а також введені до наукового обігу архівні матеріали з Державних архівів України та Росії, наукові праці П.М. Дубровського, які в джерелознавчому плані досі не опрацьовувалися. Водночас при аналізі архівних матеріалів, авторці слід було б указати на кількість вперше введених у науковий обіг архівних документів і праць вченого, що дало б можливість з'ясувати і конкретизувати невідомі сторінки творчого шляху вченого.

Не викликає сумнів практичне значення отриманих автором результатів дисертаційного дослідження. Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні спецкурсів «Історія науки й техніки», «Історія сільськогосподарської науки», «Історія України», «Охорона природи», «Краєзнавство», а також для написання галузевих підручників, навчальних посібників, укладання довідників, словників, енциклопедій; при проведенні екскурсій у краєзнавчих музеях тощо.

Вагомість результатів дисертаційного дослідження полягає у подальших наукових пошуках та перспективах. Зокрема, конкретні факти, висновки та узагальнення, можуть бути корисними в підготовці монографій, енциклопедій, довідкових видань, біографій учених, тощо.

Основні положення і висновки дисертації знайшли відображення в 10 одноосібних публікаціях авторки, серед них у 6 статтях у наукових фахових виданнях зі спеціальності, одній – в іноземному науковому виданні та матеріалах 3 наукових конференцій різних рівнів.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеність. Подана до захисту дисертація підпорядкована виконанню мети та основних завдань дослідження. Рукопис складається зі вступу, чотирьох розділів, що в свою чергу поділяються на підрозділи, висновків, додатків, списку використаних джерел.

У вступі розкрито актуальність дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими темами, обґрунтовано мету та сформульовано завдання, визначено об'єкт і предмет, хронологічні межі, розкрито методологічну основу дослідження, показано наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення, апробацію результатів дисертації, наявність публікацій за темою дослідження та структуру роботи.

У першому розділі «Історіографія проблеми, джерельна база та методологічна основа дослідження» авторка аналізує стан наукової розробки проблеми, дає історіографічний огляд виявленим публікаціям, характеристику джерельної та методологічної бази наукового дослідження. Під час аналізу історіографічних праць авторка основну увагу зосередила на аналізі праць першого історіографічного періоду (1877 – 1917 рр.), лише 2 абзаци на с. 20 дисертації присвятила радянській історіографії та 3 сторінки дисертації (с.20-22) сучасній історіографії. На окремих сторінках дисертації (с.21) порушено хронологічний підхід. Зокрема, після аналізу праць сучасної історіографії згадуються праці першого історіографічного періоду (п.16-38, 77-82, 87-89, 92-95) та радянського (п. 96). Водночас, бажано було б історіографічні періоди

досліджуваної проблеми прив'язати до конкретних соціально-політичних, економічних, соціокультурних факторів із урахуванням їх впливу не лише на внутрішні закономірності розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи, а й впливу на її зміст та напрями зовнішніх чинників. На наш погляд, також слід було ґрунтовніше проаналізувати спеціальні історіографічні праці, зокрема, книгу «Полтавське сільськогосподарське товариство» (2008 р.) за авторством В.М. Самородова та С.Л. Кигим, вказавши на ті аспекти науково-організаційної діяльності П.М. Дубровського на посаді віце-президента Полтавського товариства сільського господарства впродовж 10 років (1896-1906 рр.), які потребують поглибленого вивчення.

В цілому представлена історіографічна база стосовно науково-організаційної та освітньої діяльності П.М. Дубровського в контексті розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи кінця ХІХ – початку ХХ століття є репрезентативною.

Звертає на себе увагу підрозділ 1.2. «Характеристика джерельної бази дослідження», в якому дослідниці вдалося широко і ґрунтовно проаналізувати різноманітний за походженням, змістом та науковою цінністю комплекс опублікованих та неопублікованих документів і матеріалів. Особливо цінним джерелом із науково-організаційної та освітньої діяльності П.М. Дубровського виявився масив документів державних архівів України (м. Умані, Чернігівської, Полтавської областей) та Росії (м. Москви, Санкт-Петербурга, Тамбова, Курська), опрацювання яких дало можливість уточнити та з'ясувати невідомі сторінки творчого шляху П.М. Дубровського та більш повно і достовірно провести історичну реконструкцію науково-освітнього доробку вченого.

Основу джерельної бази дослідження становили наукові праці П.М. Дубровського, завдяки яким авторці вдалося проаналізувати його внесок у розвиток різних напрямів сільськогосподарської дослідної справи та оцінити світоглядну позицію. Саме ці документи слугували найважливішими у дослідженні обраної наукової проблеми. Заслуговує на увагу те, що дисертантка провела контент-аналіз наукової спадщини вченого, відобразивши її в діаграмах та таблиці Додатку Б. Це дало можливість з'ясувати, що наукова спадщина налічує 436 наукових праць, серед яких 73 % статей, опублікованих в періодичних виданнях, серед яких найбільше (83%) опубліковано в щотижневому журналі «Хуторянин» та в «Земледельческой газете» (8%). Водночас у контент-аналізі наукової спадщини вченого також бажано було б указати кількість опублікованих П.М. Дубровським праць за основними науковими напрямками сільськогосподарської дослідної справи. Ця інформація часткового відображена в п.4.4. «Видавнича, популяризаційна та перекладацька діяльність П.М. Дубровського в контексті розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи» (с.187 дисертації). У процесі дослідження дисертантку привернула увагу рубрика «питання-відповіді» на сторінках журналу «Хуторянин». За підрахунками дослідниці лише за період 1896-1908 рр. було опубліковано 275 таких повідомлень, присвячених різноаспектним аграрним питанням. Серед них найбільша кількість повідомлень була присвячена проблемам сільськогосподарської техніки та обладнання - 91, обробітку ґрунту – 73, боротьбі зі шкідниками – 43.

Перелік, представлених у дисертаційному дослідженні періодичних видань свідчить, що авторці вдалося провести глибокий їх аналіз та виділити ті аспекти наукової, організаційної, освітньої та громадської діяльності, які належали саме П.М. Дубровському. Загалом дисертанткою опрацьовано понад 30 назв періодичних видань, що вийшли друком упродовж 1865-2016 рр.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність принципів та методів пізнання, спрямованих на об'єктивне, всебічне висвітлення подій, фактів, явищ. Вони ґрунтуються на порівняльно-історичних, статистико-аналітичних, описових, проблемно-хронологічних, соціологічних методах, які сприяли комплексному визначенню предмету дослідження та дали можливість розкрити професійну, організаційну, наукову та освітню діяльність П.М.Дубровського, проаналізувати його наукові розробки та їх практичне впровадження в сільськогосподарській дослідній справі наприкінці ХІХ – початку ХХ століття.

Особливий інтерес представляє другий розділ дисертації «Етапи наукової діяльності П.М. Дубровського», в якому дисертантка аналізує основні періоди життєвого та творчого шляху, що мали вагомий вплив на формування наукового світогляду вченого. На наш погляд, доцільно було б назвати розділ «Основні етапи професійної, науково-організаційної та освітньої діяльності П.М. Дубровського в галузі сільськогосподарської дослідної справи». Адже в розділі йдеться мова не лише про наукову діяльність вченого.

У підрозділі 2.2. «Чинники формування наукового світогляду (1857-1882 рр.) дисертантці вдалося виділити вагомі чинники, які вплинули на формування світоглядних позицій П.М. Дубровського як фахівця-аграрія, дослідника, творчої особистості з високими морально-етичними цінностями. Серед них – сімейне середовище, де ріс і виховувався сім'ї священників, навчання в двох духовних закладах (Стародубського духовного училища і Чернігівської духовної семінарії) та Петровській землеробській і лісовій академії, де він отримав ґрунтовні знання з сільськогосподарських дисциплін та прослухав лекції відомих учених у галузі аграрної науки, професорів І. О. Стебута і О. Ф. Фортунатова.

Заслуговує на особливу увагу той факт, що дисертантці, окрім професійної, наукової та освітньої біографії П.М. Дубровського, вдалося розкрити також соціокультурну біографію, змалювати інтелектуальний портрет ученого, дослідити його взаємини з колегами по роботі, господарями маєтків у губерніях Російської імперії, з'ясувати його стиль мислення, політичні погляди та ідеологічні мотиви. Такий підхід до інтелектуальної біографії вченого вітчизняної сільськогосподарської справи потребував більшого антропоцентризму та міждисциплінарності. Як зазначає авторка дисертаційного дослідження, що саме професіоналізм у сільськогосподарській справі, організаторські здібності, позитивні психологічні якості сприяли авторитету та визнанню П.М. Дубровського на державному рівні та в громадському суспільстві.

У підрозділі 2.3. «Формування творчих пріоритетів П.М. Дубровського (1883 -1916 рр.)» авторкою проведено періодизацію професійної, організаційної та творчої діяльності фахівця-аграрія в Курській, Тамбовській, Полтавській губерніях Російської імперії. Особливу увагу в підрозділі приділяється

професійній діяльності П.М. Дубровського на посаді агронома-статиста в Курській та Тамбовській земській управі, де він отримав практичний досвід, провівши низку обстежень приватних господарств земських повітів. Результати обстежень узагальнив у вигляді статистично-економічних збірок про приватні господарства у вигляді 5 томів, які користувалися попитом в земських губерніях Російської імперії. Працюючи на посаді урядового губернського агронома в Полтавському губернському земстві, П.М. Дубровський проявив себе як творча особистість. Саме в цей період розкриваються талант ученого-дослідника, новатора, просвітника, ініціатора і редактора галузевого часопису «Хуторянин». Водночас слід відмітити, що у підрозділі зовсім мало інформації про «уманський» період діяльності П.М. Дубровського впродовж 2 років (1906 – 1908 рр.), де він працював директором Уманського училища садівництва і землеробства і як зазначає дисертантка, проявився найвищий рівень його освітньо-організаційної діяльності.

Зміст третього розділу дисертаційного дослідження «Науково-організаційна діяльність П.М. Дубровського» висвітлює внесок П.М. Дубровського в становлення сільськогосподарської освіти та розкриває його професійну, організаційну та наукову діяльність в Полтавській губернії. Ретельний аналіз джерельної бази дав можливість дослідниці з'ясувати, що П.М. Дубровський працював 17 років на посаді урядового Полтавського губернського агронома та інспектора сільського господарства (1889 - 1906 рр.), а також 10 років на посаді віце-президента Полтавського товариства сільського господарства, брав участь у розробці та вдосконаленні нових дослідницьких програм Полтавського дослідного поля.

Дисертанткою обґрунтовано його внесок в розвиток сільськогосподарської дослідної справи в Полтавській губернії, де він провів низку досліджень з нагальних проблем у галузі землеробства та рослинництва, підтримував і всебічно стимулював організаційні дії землевласників у регіоні, здійснював наукову й просвітницьку діяльність. За його ініціативи і старанням у губернії було налагоджено поставку сільськогосподарських знарядь і техніки, утворювалися насінневі склади, поширювались і акліматизовувались нові види рослин - кукурудза, буряки цукрові і кормові, еспарцет, тимофіївка, лісова чина Вагнера, сорго янтарне та цукрове, горох кормовий та ін.; володимирська вишня, різносортові абрикоси, сливи, виноград і т.п. Він брав участь в створення племінних пунктів, був розробником програм з відгодівлі та утриманні свиней (породи йоркширська і беркширська), великої рогатої худоби (корів шортгорн і симентальська), налагоджував систему скотобоєнь та збуту продукції.

Привертає особливу увагу зміст четвертого розділу «Творча спадщина П.М. Дубровського», в якому дослідниця систематизувала та проаналізувала наукові праці вченого з різних напрямів сільського господарства – землеробства, рослинництва, механізації, основ годівлі, основ племінного розведення тварин, кормовиробництва тощо. Аналіз наукового доробку вченого дав можливість з'ясувати динаміку розвитку його наукових напрямів. Дисертанткою відзначається, що науковий доробок П.М. Дубровського налічує 436 праць. Найвагоміші наукові здобутки вченого були в «полтавський» період його діяльності. Працюючи на посаді Полтавського урядового губернського

агронома, вчений опублікував низку статей, присвячених різноаспектним проблемам сільського господарства губернії - визначення ефективної глибини оранки на урожай зернових, способи сівби, сівозміна, вивчення агротехніки вирощування просапних культур, удобрення ґрунтів, вирощування кормових трав, боротьба зі шкідниками, сортовиведення культури буряків кормових, кукурудзи, механізація сільського господарства. У часописі «Хуторянин», засновником і редактором якого був П.М. Дубровський, висвітлювалися його наукові задуми і ідеї, велася рубрика «Відповіді на запитання», аналіз яких дав можливість дисертантці розкрити багатогранність, ґрунтовність та фаховість знань сільськогосподарської дослідної справи.

Аналізуючи в цілому зміст дисертації слід відмітити, що робота виконана на належному науково-теоретичному та методичному рівнях. Мета, завдання, об'єкт і предмет чітко визначені. Аргументованість висновків не викликає сумніву, вони відповідають поставленим завданням та відображують її зміст.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Зміст автореферату відповідає основним положенням і результатам дисертації, які достовірні, мають наукову новизну та відповідають вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України.

Зауваження та дискусійні положення. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Л.А. Іванченко, її актуальність, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, вибір методологічних підходів, історіографічної та джерельної бази варто зазначити, що проаналізоване дисертаційне дослідження не має межі вдосконалення, містить деякі дискусійні положення та зауваження, які містять рекомендаційний характер, а саме:

По-перше, дещо переконливіше слід було б зазначити наукову актуальність дисертаційного дослідження, вказавши на ті результати наукових здобутків П.М. Дубровського, які мають вагоме прикладне значення в сучасних умовах розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні. Зокрема, це торкається таких проблем як сівозміна, обробіток ґрунту, розведення племінних порід великої рогатої худоби та виведення нових сортів рослин, боротьба зі шкідниками шляхом застосування природних засобів та ін. Запропонована П.М. Дубровським технологія вирощування й переробки лікарських рослин на Полтавщині поклала початок створенню Дослідного поля лікарських рослин у м. Лубни, яке функціонує й до теперішнього часу як Дослідна станція лікарських рослин Інституту біоресурсів і природокористування НААН України.

Зважаючи на те, що у дослідженні помітне місце відводиться, окрім наукової, організаційної та освітньої діяльності, морально-етичним якостям вченого, варто було б звернути увагу на актуальність теми під кутом зору її світоглядно-виховного значення для нинішнього і майбутніх поколінь учених, аграріїв, організаторів сільськогосподарської дослідної справи.

По-друге, структура дисертаційного дослідження виходить за рамки її назви і хронологічних меж. Це, зокрема торкається п. 2.1. «Становлення сільськогосподарської дослідної справи на українських землях». На наш погляд, варто було б обрати більш оптимальну структуру дисертаційного дослідження.

По-третє, в п. 1. 1. «Ступінь наукової розробки проблеми» доцільно було б посилити історіографічну базу дослідження, більш ширше і глибше проаналізувати публікації дослідників радянської доби та в роки незалежності України, а також публікації автора дисертаційної роботи. Доцільно було б класифікувати та систематизувати історіографічні розвідки на праці загального характеру та спеціальні, присвячені внеску П.М. Дубровського в розвиток вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи наприкінці ХІХ – початку ХХ століття. Це дало б можливість простежити провідні тенденції розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи та розкрити діяльність П.М. Дубровського на цій ниві.

По-четверте, в п. 1.2. «Характеристика джерельної бази дослідження» варто було б не лише назвати та проаналізувати документи Державних архівів України та Росії, але й систематизувати їх, вказавши на кількість опрацьованих архівних документів (фондів, описів, справ) та які з них вводяться авторкою у науковий обіг вперше, що значно посилює б наукову новизну дисертаційного дослідження.

По-п'яте, в п.2.3. «Формування творчих пріоритетів П.М. Дубровського (1883 – 1916 рр.) слід було б ширше проаналізувати «уманський» період науково-організаційної та освітньої діяльності вченого, що сприяло б розкриттю більш повнішого внеску П.М. Дубровського в розвиток вітчизняної сільськогосподарської справи другої половини ХІХ – початку ХХ століття.

По-шосте, враховуючи той факт, що П.М. Дубровський вільно володів трьома іноземними мовами – англійською, французькою та німецькою та здійснив низку перекладів іноземної літератури з метою пошуку нових шляхів подолання аграрних проблем, варто було б конкретизувати, які саме закордонні технології та методики в сільськогосподарській дослідній справі були запозичені та з яких країн? Як вони впроваджувалися в Полтавській губернії та яка була їх ефективність?

По-сьоме, в тексті дисертаційного дослідження і авторефераті має місце відхилення від наукового стилю, орфографічні помилки, перевантаження складними мовними конструкціями, в яких губиться послідовність викладу авторської думки, розмиваються орієнтири наукового пошуку.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, її відповідність встановленим вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України. Дисертація Л. А. Іванченко є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, яке виконане на належному науково-теоретичному рівні. Одержані в роботі науково обґрунтовані результати в сукупності забезпечують вирішення наукового завдання – комплексному висвітленні науково-організаційної, освітньої, просвітницької та громадської діяльності П.М. Дубровського, його наукових розробок та їх практичного впровадження у процесі становлення й розвитку вітчизняної сільськогосподарської справи другої половини ХІХ – початку ХХ століття.

За змістовим наповненням, структурою, новизною, важливістю і глибиною наукових розробок дисертаційна робота Іванченко Лесі Антонівни «Науково-організаційна та освітня діяльність П.М. Дубровського (1857 – 1916) в контексті розвитку вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи», відповідає вимогам пп. 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і

присвоєння звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, паспорту спеціальності – історія науки й техніки, а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.07. – історія науки й техніки.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри медико-біологічних
дисциплін і валеології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького
державного педагогічного університету
імені Григорія Сковороди»

Н.І.Коцур

ПІДПИС Коцур Н.І.
Засвідчую:
Нач. ВК [Signature]